

5. BESØK I FENGSELET

5.1 Besøksfasiliteter

5.1.1 Lovhjemmel og rutiner

Ifølge straffegjennomføringsloven § 31 første ledd, skal innsatte som hovedregel kunne motta besøk. Kriminalomsorgen kan nekte besøk ”dersom det er grunn til å anta at besøket vil bli misbrukt til planlegging eller gjennomføring av straffbar handling, unndragelse av gjennomføringen eller handlinger som vil kunne forstyrre ro, orden og sikkerhet”.ⁱ Videre sier loven at ”besøk bør gjennomføres i besøksrom”.ⁱⁱ

Bredtveit fengsel opplyser at innsatte må søke én uke i forveien om å motta besøk. Grunnen til dette er at den besøkendes rulleblad må sjekkes. Tillatelsen gjelder i ett år etter første kontroll. Første gangs besøk er alltid kontrollert, det vil si at en tredjeperson er tilstede. Besøkstiden er normalt på én time, med mindre den besøkende bor 40 mil eller mer fra fengslet. Det kan i disse tilfellene søkes om lengre besøkstid.

Ravneberget fengsel har omtrent de samme rutinene som Bredtveit fengsel når det kommer til besøk, men i motsetning til Bredtveit har ikke Ravneberget noen besøksleilighet.

5.1.2 Misnøye og uvitenhet

Totalt 15,9 % (11 kvinner) av informantene oppgav at de var fornøyd med besøksfasilitetene. Svarene var uavhengig av hvilke fengsel den innsatte sonet i.

Det var 24,6 % (17 kvinner) som oppga at de var misfornøyd med besøksfasilitetene. Undersøkelsen ga ikke disse mulighet til å spesifisere hva de var misfornøyd med. De fengslene med høyt sikkerhetsnivå utmerker seg noe, men de fleste fengslene er representert.

Det var 21,7 % (15 kvinner) som oppga at de ikke visste hvor fornøyd de var med besøksfasilitetene. Grunnen til dette var i de fleste tilfellene at de innsatte ikke hadde mottatt besøk på det tidspunktet de svarte på undersøkelsen. Dette kom frem ved at de innsatte enten gav uttrykk for det muntlig eller skriftlig på andre steder i spørreskjemaet.

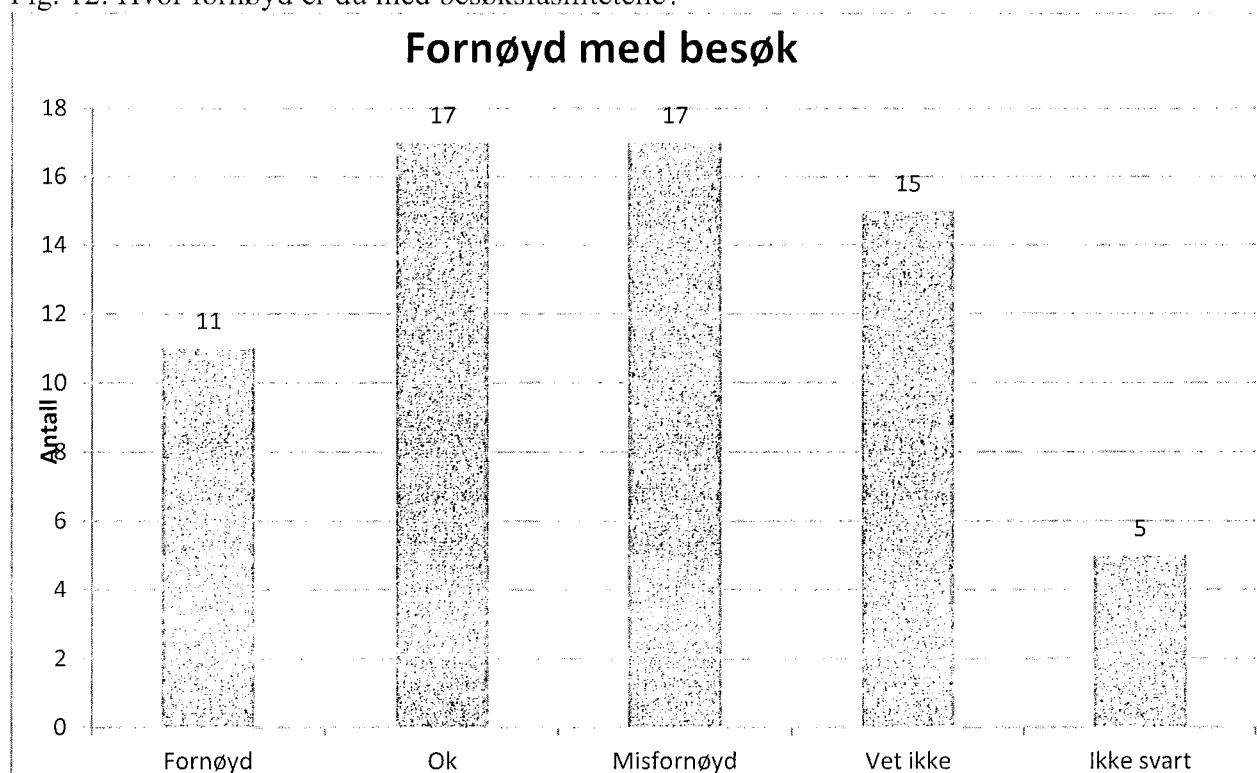
Under undersøkelsen JURK utførte i 2004 utmerket Bredtveit fengselet seg negativt når det gjaldt besøk. Det er ikke tilfellet i denne undersøkelsen. Noe av grunnen kan være at det ble bygget en besøksleilighet på Bredtveit i 2005 som hovedsakelig innsatte med barn kan benytte

seg av ved besøk. Det er også mulig å søke om besøk med overnatting. Alle innsatte har imidlertid adgang til å søke om bruk av besøksleiligheten.ⁱⁱⁱ

Denne undersøkelsen viser at en majoritet er misfornøyd med besøksfasilitetene. Dette svaret er ikke begrunnet, men vi fikk en viss begrunnelse når de innsatte skulle svare kvalitativt på hvordan besøket ble gjennomført. Dette kommer vi tilbake til i det følgende.

5.1.3 Oversikt

Fig. 12: Hvor fornøyd er du med besøksfasilitetene?

5.2 Hvem får kvinnene besøk av?

På spørsmålet vedrørende "hvem får du besøk av?", kunne kvinnene oppgi flere alternativer. Totalantallet er derfor større enn antall spurte.

Kategoriene familie og ektefeller og lignende utgjorde den største kategorien av de besøkende. Det var 28,6 % (26 kvinner) som fikk besøk tilhørende disse kategorier. Mange av de innsatte spesifiserte at de fikk besøk av foreldrene. Dette faller også inn i familiekategorien. Det var 17,6 % (16 kvinner) som oppga at de fikk besøk av barna sine. Annetkategorien representerer 9,9 %. Innen denne kategorien faller for eksempel besøk fra Røde Kors' visitorordning eller helsepersonell.

5.2.1 Visittordningen

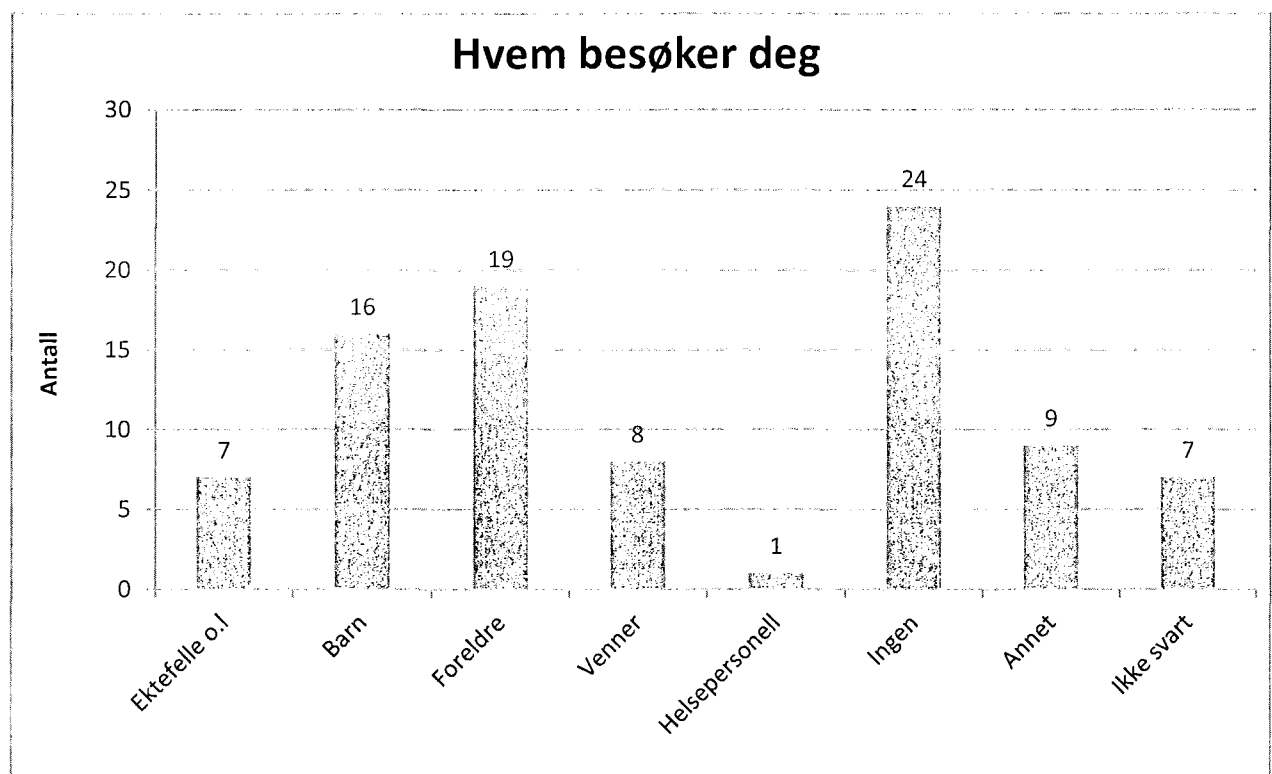
Visitorordningen er en ordning hvor personer eller ”fangevenner” kan besøke innsatte som ønsker å få besøk. Visitoren skal være politisk og religiøst nøytral, og skal ikke forsøke å misjonere eller omvende den innsatte i noen retning. Visitoren skal i stedet være en samtalepartner for dem som ønsker det. Visitoren har taushetsplikt. Det er til siktemål at visitoren skal være til støtte og hjelp i hverdagen.^{iv} Røde Kors er et eksempel på en organisasjon som har denne ordningen.

5.2.2 De som ikke får besøk

Hele 26,4 % (24 kvinner) oppgav at de ikke fikk besøk. Dette kan bli forklart ved at den innsatte soner en kort dom. Mange av de som svarte dette var utenlandske statsborgere og manglende besøk kan dermed forklares ved at man har sitt nettverk i et annet land. Videre forklarer noen kvinner at de ikke ønsker å ha besøk. Det er ulike grunner til dette som vi skal komme tilbake til i det følgende.

5.2.3 Oversikt

Fig. 13: Hvem får du besøk av?

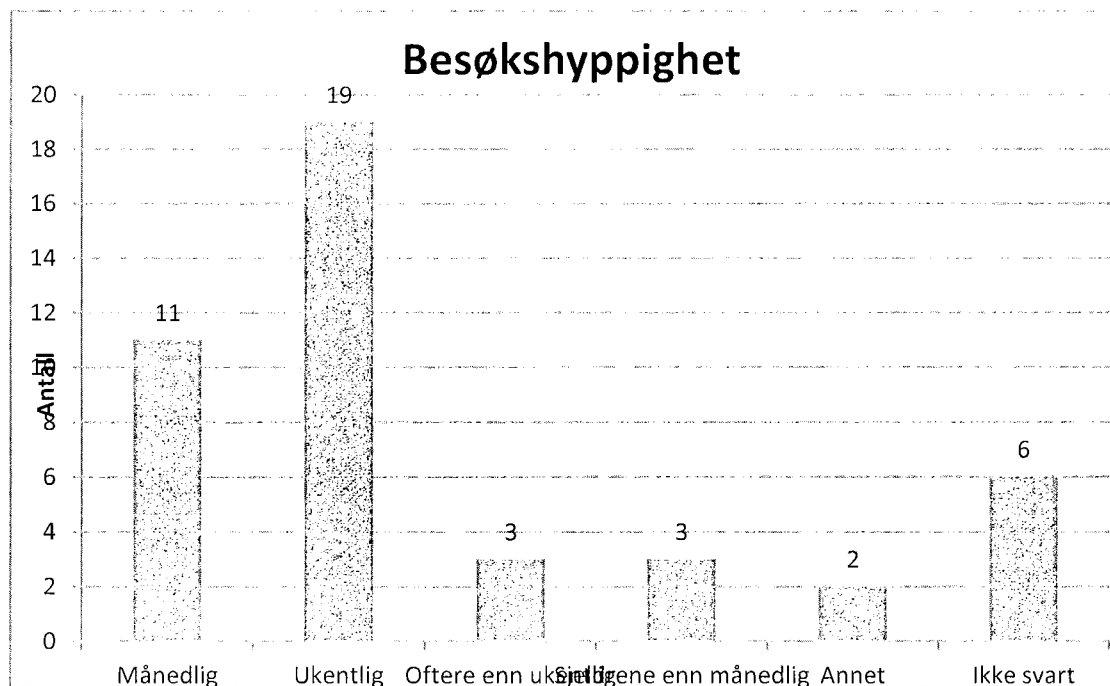
5.3 Besøkshyppighet og varighet

5.3.1 Besøk en gang i uken for de som får besøk

På spørsmålet om hvor ofte de innsatte fikk besøk, oppgav 27,5 % av informantene (19 kvinner) at de mottok besøk en gang i uken. 15,9 % av informantene (11 kvinner) oppgav at de kun mottok besøk månedlig. Et mindretall på 4,3 % av informantene (3 kvinner) oppgav at de fikk besøk sjeldnere enn månedlig. Tallet var tilsvarende for de som oppgav at de fikk besøk oftere enn ukentlig.

5.3.2 Oversikt

Fig. 14: Hvor ofte får du besøk?

5.4 Besøkets lengde

5.4.1 En times besøk

Det store flertallet av informantene, det vil si 43,5 % (30 kvinner) oppgav at hvert besøk varte mellom en og to timer. Det mest vanlige var en varighet på en time. Dette stemmer godt overens med kriminalomsorgens retningslinjer hvor det i punkt 3.34 står at besøk som hovedregel skal vare i en time.

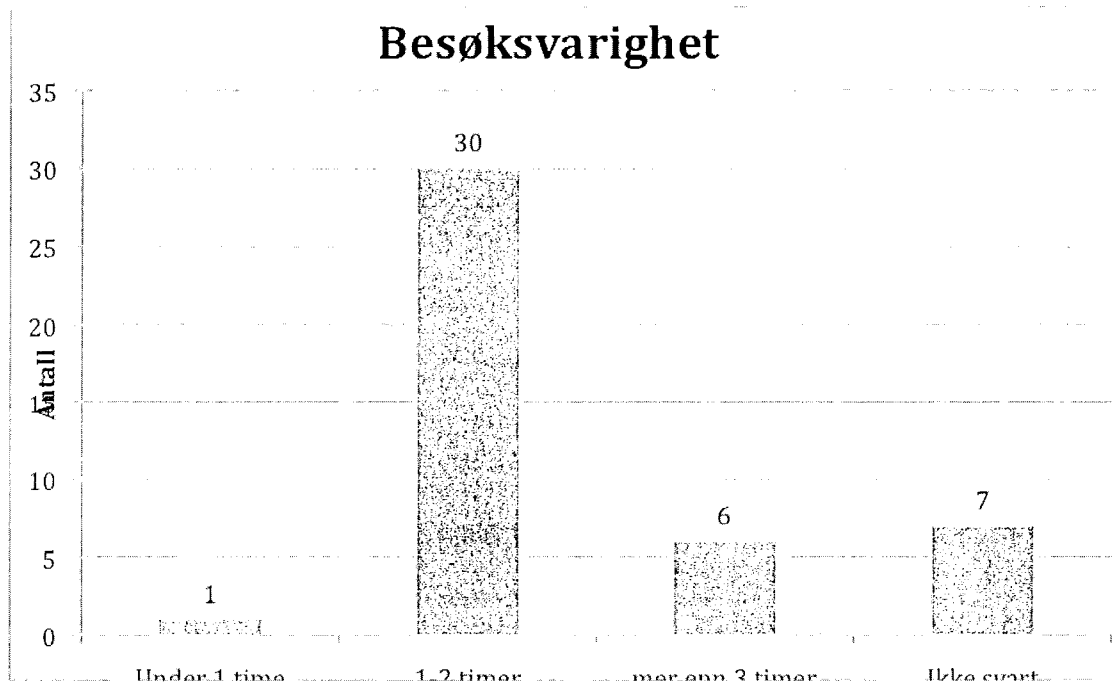
Av informantene oppgav 8,7 % (6 kvinner) at de hadde besøk på mer enn tre timer. Fire av kvinnene sonet i en åpen anstalt som på grunn av beliggenhet tillot besøk av opptil sju timers

varighet. De to andre oppgav at de sonet i samme fengsel som ektefellen, og at de av den grunn fikk utvidet samvær en gang i uken.

Kun 1,4 % av informantene (1 kvinne) opplyste at besøket varte mindre enn en time.

5.4.2 Oversikt

Fig. 15: Hvor lenge varer hvert besøk?

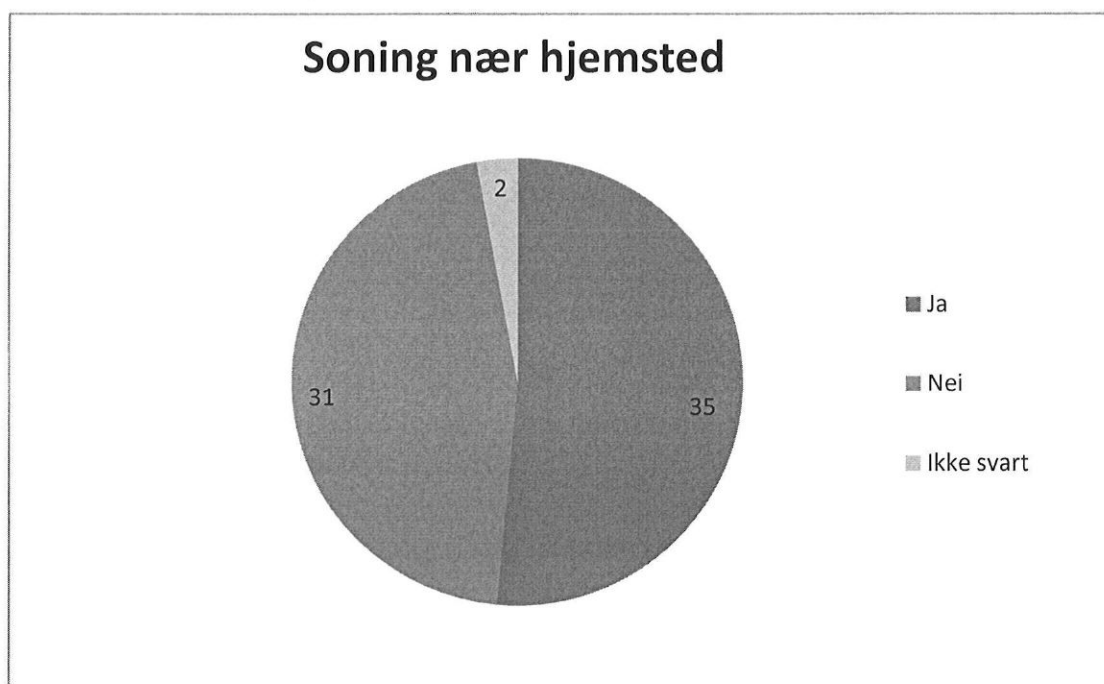
5.5 Påvirkning og opprettholdelse av kontakt med eksternt nettverk

5.5.1 Songing nært eller fjernt fra hjemstedet

Et knapt flertall av informantene, det vil si 51 % (35 kvinner), oppgav at de sonet "nær" hjemstedet. I undersøkelsen var ikke "nær" definert nærmere, da hensikten med spørsmålet ikke var å måle avstanden geografisk, men få frem den enkelte innsattes subjektive opplevelse. Hele 46 % (31 kvinner) oppgav at de ikke sonet "nær" sitt hjemsted.

JURK bemerker imidlertid at kriminalomsorgen har en plikt til å legge forholdene til rette for at den innsatte skal kunne sone nær sitt hjemsted, jf. straffegjennomføringsloven § 11 første ledd, annet punktum. Dette er for at det skal være enkelt for den innsatte å opprettholde familiære relasjoner, da eksternt nettverk er en forutsetning for en god tilbakevending til samfunnet.

Fig. 16: Soner du nær hjemstedet ditt?

5.5.2 Hvordan avstanden påvirket den innsatte

5.5.2.1 Svarprosent

På spørsmålet om hvordan kvinnene ble påvirket av den geografiske avstanden til sitt hjemsted, familie og nettverk for øvrig, var svarprosenten nede på 47,7 %. Dette har for det første med å gjøre at det var 46 % av informantene (35 kvinner) som oppgav at de sonet "nært" hjemstedet, og man kan derfor anta at de ikke følte at de trengte å svare på dette spørsmålet da den geografiske avstanden muligens ikke var betydelig nok. Videre var dette et åpent spørsmål, og svarprosenten blant informantene er generell lav på denne typen spørsmål.

5.5.2.2 Negativ påvirkning

Kun 4,5 % av informantene (2 kvinner) oppgav at dette ikke påvirket dem på noen måte.

Det store flertallet av informantene, det vil si 40,9 % av informantene (18 kvinner) oppgav at den geografiske avstanden til familie eller øvrig nettverk påvirket dem negativt. 8 kvinner uttrykte i tillegg savn til familien, særlig dersom de hadde barn.

Mange av de som uttrykte størst negativ påvirkning, var utenlandske innsatte som hadde fast bosted i et annet land enn Norge. En ung kvinne i denne situasjonen sa:

"I feel so bad, because I want to see my family but it's not possible and I can speak with them only one time in a month, and it's so bad because she (my mother) is pregnant." Grunnen til

at hun ikke fikk benytte telefon hyppigere, var at fengselet ikke hadde mulighet til å skaffe tolk som kunne oversette hva hun sa til fengselsbetjentene.

En annen gav uttrykk for stor frustrasjon fordi hun ikke fikk lov til å snakke direkte med familien sin i hjemlandet. Fordi fengselet av sikkerhetsmessige grunner ønsket å vite hva hun sa til familien i hjemlandet, måtte hun derfor snakke på engelsk til en tolk som så oversatte til familien. Dette betydde at hun ikke fikk høre stemmene til ulike familiemedlemmer. Det bemerkes at tolken var en nabo av hennes familie i hjemlandet som kunne engelsk, og ikke en tolk fengselet betalte for. Det er åpenbart at de to situasjonene som her er beskrevet oppleves som svært belastende på den innsatte.

5.5.2.3 Bemerkninger til praksisen for telefoning

Etter kriminalomsorgens retningslinjer heter det i punkt 3.35 at telefoning som hovedregel skal undergis kontroll i fengsler med høyt sikkerhetsnivå. Slik kontroll kan gjøres ved at telefonsamtalen blir avlyttet. Når det er snakk om telefonsamtale mellom en utenlandsk innsatt og vedkommendes familie, vil pålegg av bestemt språkform være nødvendig dersom ingen fengselsbetjenter forstår den innsattes morsmål. Det bemerkes at fengslene etter JURKs erfaring kun i unntakstilfeller har ressurser til å hyre tolk. Retningslinjene legger frem frivillig båndopptak av telefonsamtalene som et alternativ i de tilfellene hvor en utenlandsk innsatt ønsker å snakke direkte til sine pårørende, i stedet for gjennom en person som behersker engelsk. Dette alternativet er det imidlertid svært få utenlandske innsatte som får vite om, da informasjonen de gis hovedsakelig er på norsk og de finner det vanskelig, hvis ikke umulig, å navigere i det norske rettsbildet hva gjelder straffegjennomføring. Det bemerkes at dette er et alternativ de norske innsatte heller ikke vil kunne informere sine utenlandske medinnsatte om, da problemstillingen for dem er tilnærmet ukjent.

Etter Kriminalomsorgens retningslinjer kan ikke fengselet begrunne mindre telefontid med at de ikke har ressurser til å for eksempel hyre tolk. Det er også mye som taler for at man skal kunne ivareta sikkerhetsmessige hensyn og allikevel la innsatte snakke direkte med sine pårørende. JURK ser i tillegg med alvorlighet på at utenlandske innsatte som på grunn av språkbarriæren vanskelig kan orientere seg i et norsk system og ivareta sine rettigheter utsettes for det som kan være regelbrudd fra fengselets side.

5.5.3 Hvordan den avstanden påvirket den innsattes forhold til familien

5.5.3.1 Svarprosent

På spørsmålet om hvordan avstanden påvirket den innsattes forhold til familien var svarprosenten 57,4 % (35 av 61 kvinner). Grunnen til at svarprosenten var så lav kan man anta er de samme grunnene som redegjort for under punkt 5.5.2.1.

5.5.3.2 Hovedsakelig negativ påvirkning

Hele 39,3 % av informantene (24 kvinner) oppgav at avstanden til familien påvirket deres forhold til denne på en negativ måte. Grunnen til denne negative utviklingen var blant annet psykisk påkjenning for den innsatte eller familiemedlemmene eller vanskeligheter med å opprettholde familiære bånd på grunn av avstand. En kvinne uttrykte det slik: ” *Jeg vil gjerne se mitt barnebarn på 1 år vokse opp, være ordentlig bestemor*”.

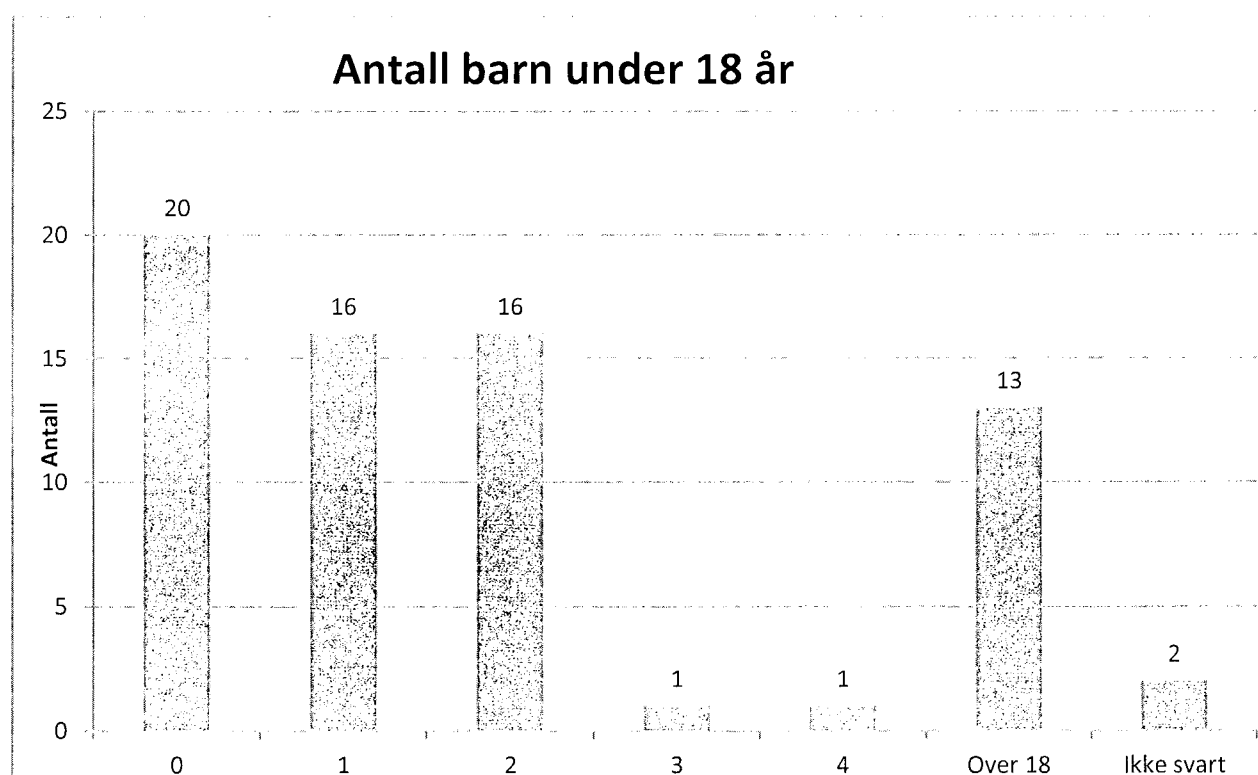
På den annen side oppgav 19,7 % av informantene (12 kvinner) at avstanden ikke påvirket deres forhold til familien i det hele tatt. Disse svarene oppsummeres godt ved denne kvinnens uttalelse: ” *My relationship with mt family is good, it doesn't matter where I am and how far away we are from each other*”.

6. BARN OG SAMVÆR

6.1 Antall mødre med barn under 18 år

Av det totale antall spurte i undersøkelsen hadde 49,3 % av informantene (34 kvinner) ett eller flere barn under 18 år.

Fig. 17: Hvor mange barn har du?

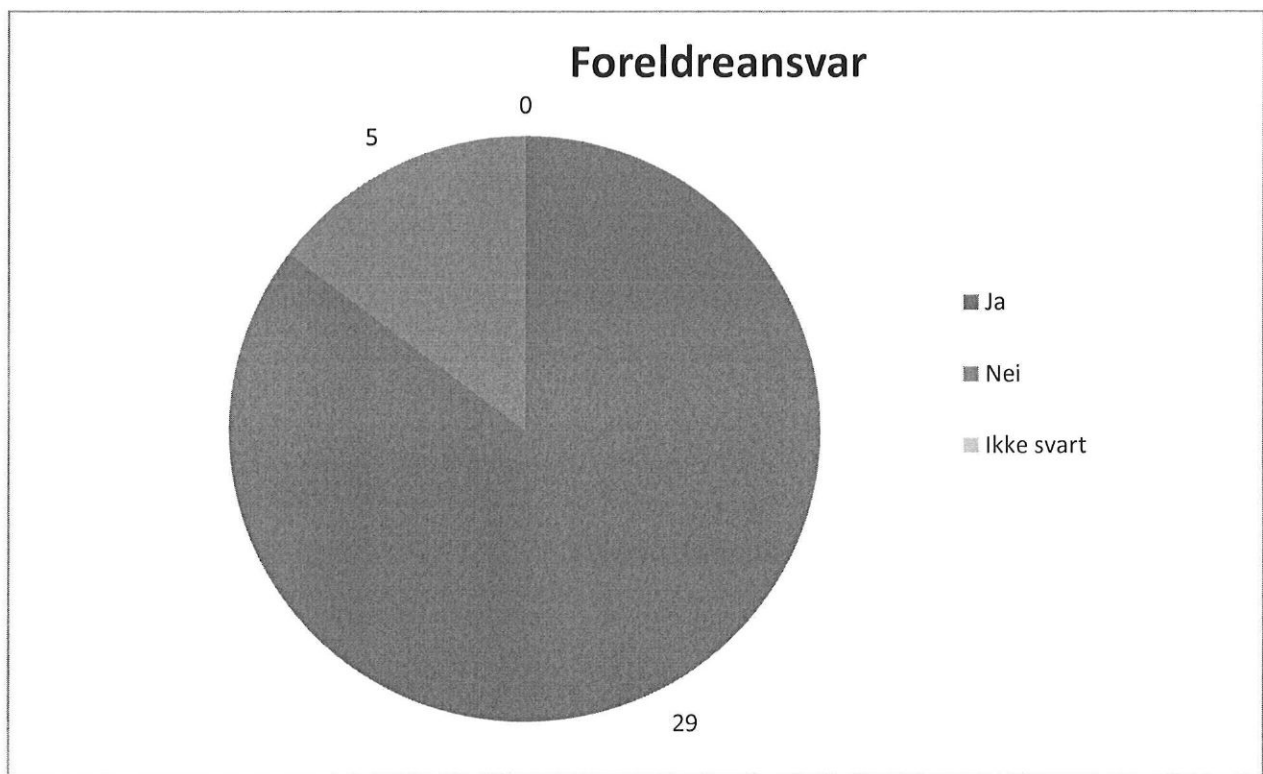
6.2 Foreldreansvar

6.2.1 Flertallet har foreldreansvaret for barna

Av de som hadde barn under 18 år var det 85 % (29 kvinner) som oppga at de hadde foreldreansvar for barna. Undersøkelsen ga ikke svar på om foreldreansvaret var delt med far til barnet. Kun 15 % (5 kvinner) oppgav at de ikke hadde foreldreansvaret for sine barn.

6.2.2 Oversikt

Fig. 18: Har du foreldreansvaret for dine barn?

6.3 Barnas faste bosted

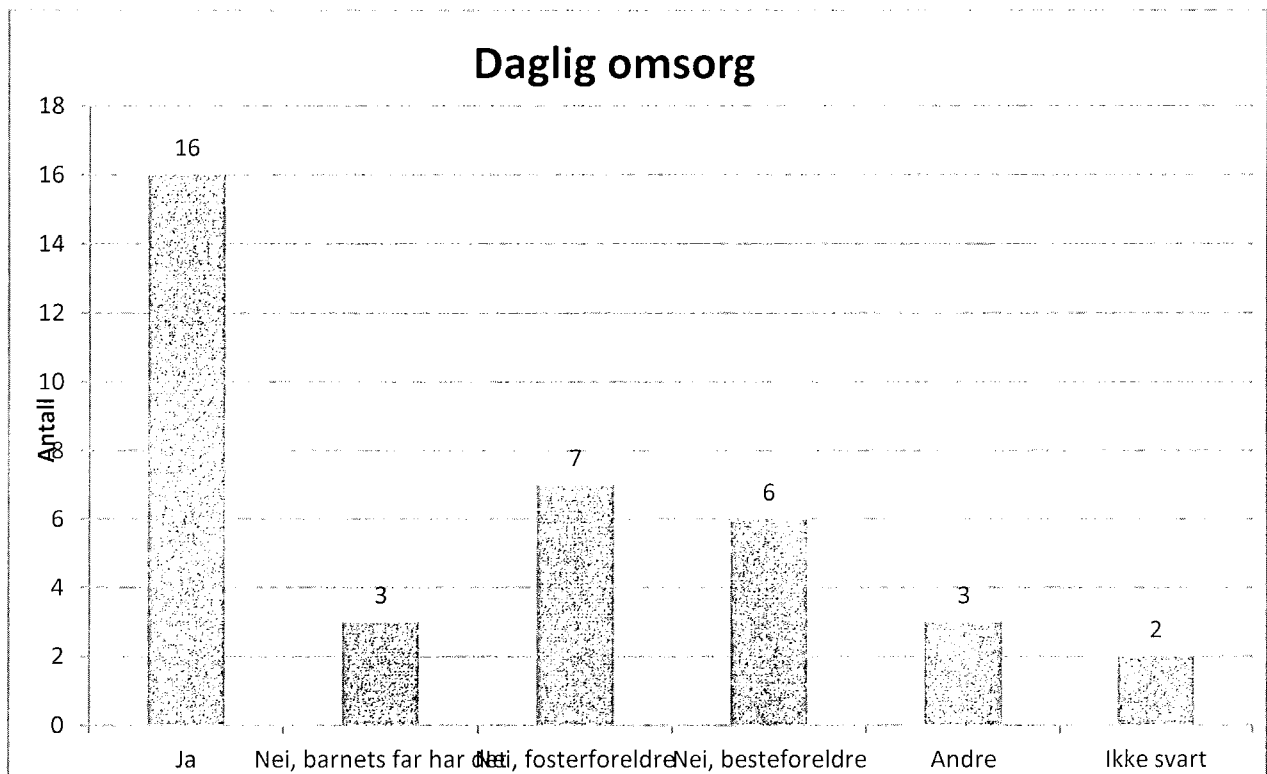
Spørsmålet her var hvor barnet hadde sitt faste bosted når mor ikke var innsatt. Fast bosted ble tidligere kalt "daglig omsorg".

6.3.1 Fast bosted hos mor

Undersøkelsen viser at av de som hadde barn under 18 år, var det 43,2 % av informantene (16 kvinner) som oppga at barna hadde fast bosted hos dem. Vi ser videre at et stort antall av informantene oppga at barna hadde fast bosted hos fosterforeldre. De som hadde barna sine hos fosterforeldre utgjorde 18,9 % av informantene (7 kvinner). Det var 16,2 % av informantene (6 kvinner) som oppga at barna bodde hos barnets besteforeldre. Kun 8,1 % av informantene (3 kvinner) oppgav at barna bodde hos barnefaren.

6.3.2 Oversikt

Fig. 19: Hvor har barna fast bosted?

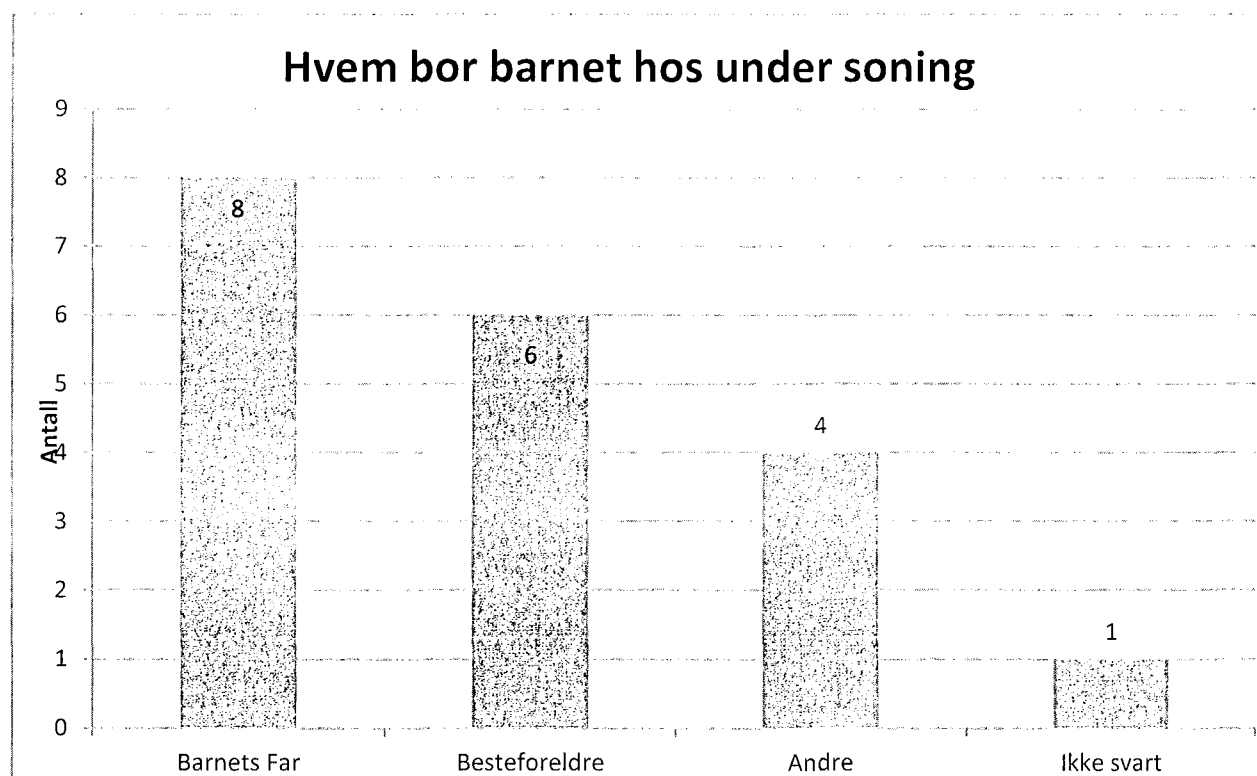
6.3.3 Sammenligning med andre undersøkelser på feltet

Ifølge Vegheim (1989:33) som dybdeintervjuet kvinnelige innsatte på Bredveit fengsel på slutten av 80-tallet, hadde 9 av de 20 informantene barn. 8 av disse kvinnene opplyste at fosterforeldre hadde den daglige omsorgen for barna forut for det tidspunktet de ble innsatt. Dette vil si at hovedvekten av informantene med barn opplyste at barna hadde fast bosted hos fosterforeldre. Vegheim beskriver videre at den siste kvinnen også fryktet at barnet skulle bli fratatt henne og plasseres i fosterhjem. Haugen (2006:91) beskriver at av 10 informanter var 6 mødre, og 4 av disse hadde ikke barn som bodde fast hos dem, enten ved frivillig eller tvungen plassering. En kan spørre seg om hvorfor JURK i denne undersøkelsen har kommet til et resultat på dette punktet som i stor grad skiller seg fra tidligere undersøkelser har vist. Dette kan i noen grad forklares i utvalget av informanter. Informantene i de to nevnte undersøkelsene preges av å ha omfattende narkotikaproblem, noe som åpenbart har en innvirkning på deres evne til å være foreldre. Videre har da JURK har vært i kontakt med innsatte i flere forskjellige fengsler med ulikt sikkerhetsnivå, og ikke bare fengsler med høyt sikkerhetsnivå. Det er grunn til å tro at det er mer sannsynlig at kvinner som soner i lavrisikofengsler ikke har en så omfattende narkotikaproblematikk som kvinner som soner i høyrisikofengsler. Til slutt kan det være en faktor at kvinner som soner i lavrisikofengsler muligens har en svakere tilknytning til kriminelle miljøer da hvor de soner sier noe om det straffbare forholdets alvorlighetsgrad.

6.4 Hvor barnet bor mens mor soner

Av de som hadde barnet boende fast hos seg, oppgav 42,1 % (8 kvinner) at barnet bodde hos barnets far mens moren sonet. 31,6 % av kvinnene som hadde barnet fast boende hos seg (6 kvinner), oppgav at barnet bodde hos sine besteforeldre. 21,1 % (4 kvinner) oppgav at barnet bodde hos andre under soningen.

Fig. 19: Hvis du utenfor fengselet har barnet fast boende hos deg, hvem bor barnet hos under soningen?

6.5 Samvær med barna under soningen

6.5.1 Rettslig grunnlag

Som nevnt ovenfor, viste det seg i undersøkelsen at en stor andel av de innsatte som hadde barn hadde foreldreansvar. Det å kunne ha samvær med barna er en viktig del av foreldreansvaret. Barneloven § 42 første ledd sier: "Barnet har rett til samvær med begge foreldre, jamvel om dei lever kvar for seg." I følge en redegjørelse fra 1994 gjennomført av en gruppe utnevnt av Justisdepartementet, ble bestemmelsen tolket til også å omfatte tilfeller der foreldrene ikke er samlet fordi den ene sitter i fengsel.^v Videre er det fastsatt i

straffegjennomføringsloven § 3 andre ledd at fengslet har en plikt til å legge særlig vekt på barns rett til samvær under gjennomføringen av soning.

Det må kunne forlanges at fengslene legger forholdene til rette slik at barnet får oppfylt denne retten. Omfanget av samværet sies det ikke noe om, men her som ellers bør det etter JURKs vurdering tas hensyn til hva som er barnets beste.

6.5.2 Samværsrett

Av dem som hadde barn under 18 år hadde samtlige av informantene (29 kvinner) samværsrett med barna sine. Tallene belyser det store behovet for gode besøksmuligheter for barn. Kun én kvinne svarte ikke på spørsmålet.

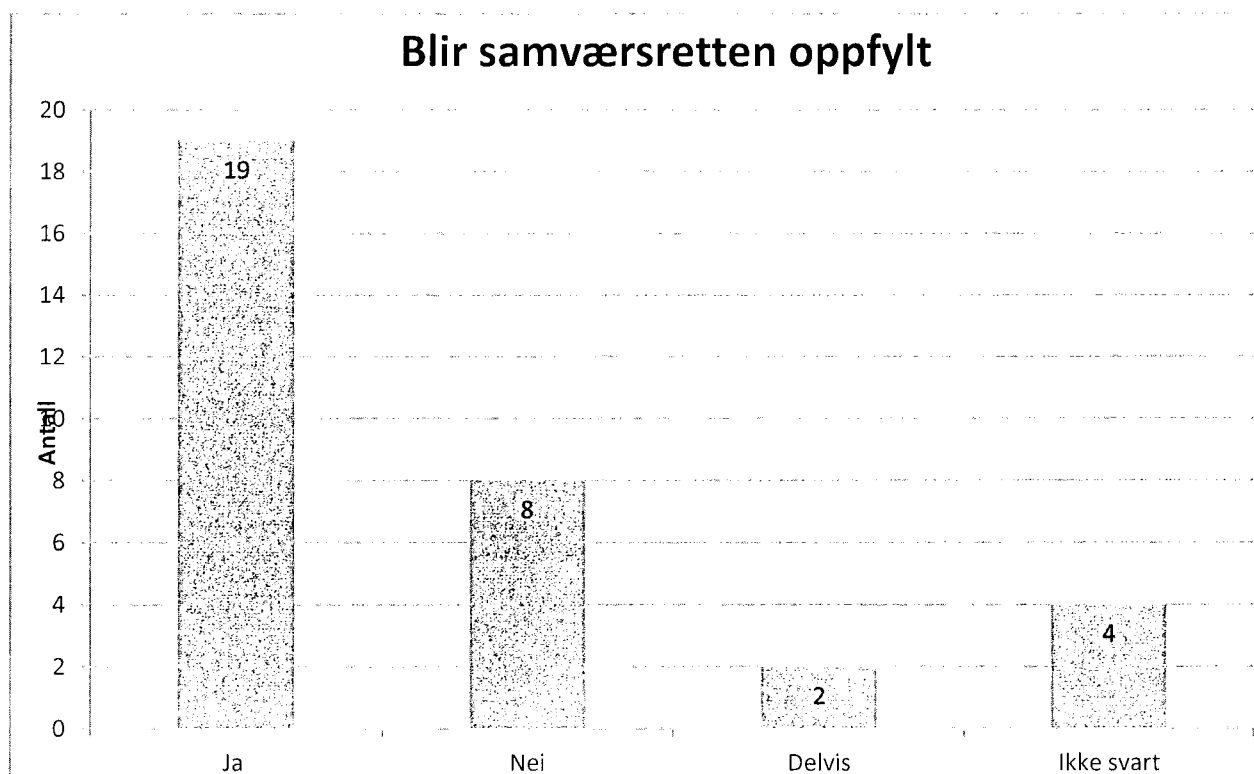
6.5.3 Oppfyllelse av samværsretten

Av dem som hadde barn under 18 år, opplyste 57,6 % (19 kvinner) at samværsretten ble oppfylt. Hele 24,2 % (8 kvinner) opplyste at samværsretten ikke ble oppfylt, mens 6,1 % (2 kvinner) oppgav at samværsretten delvis ble oppfylt. Dette er i utgangspunktet et urovekkende antall, særlig dersom dette skyldes forhold på fengselets side.

Imidlertid må dette nyanseres noe; i noen tilfeller oppgav kvinnene at det at samværet ikke ble oppfylt skyldtes eksterne faktorer. Noen av informantene opplyste at grunnen til at samvær ikke ble oppfylt var at faren trenerte samværet, da barna hadde fast bosted hos ham. Andre oppgav at de ikke ønsker å ha samvær med barna fordi de ikke ville at barna skulle vite at mor var i fengsel. Dette gjeldt særlig innsatte med kortere dommer.

6.5.4 Oversikt

Fig. 20: Blir samværsretten oppfylt?

6.5 Besøksmuligheter

6.5.1 Rettslig grunnlag

Straffegjennomføringsloven § 31 siste ledd sier: ”Fengslene skal legge forholdene til rette for at besøk av barn kan gjennomføres på en skånsom måte.” Med dette må man klart kunne si at det ved besøk av barn i fengsel skal legges stor vekt på barnets beste. Dette må da også forstås slik at barna skal ha et så normalt besøksopphold med sin mor som mulig.

6.5.2 Tilrettelegging av besøk

Hele 27,8 %, (10 kvinner) av informantene som hadde barn under 18 år, oppga at de syntes det var vanskelig å opprettholde kontakten med barnet under soning. Det som ble fremhevet som problematisk var manglende overnattingsmuligheter, for kort samværstid eller følelsesmessige påkjenninger ved å møte barna innenfor murene. To kvinner oppgav i tillegg at besøksrommene var lite tilrettelagt for samvær med barn. Det ble igjen fremhevet at overnattingsmuligheter og uteareal var ønskelige tiltak for å bedre forholdene.

Kun 8,3 % av informantene (3 kvinner) med barn under 18 år, mente at opprettholdelsen av kontakten med barna var bra. 2 kvinner oppgav at fordi de var på åpen soning, fikk de frigang

til å møte barna sine utenfor fengselet i kjente omgivelser. Dette ble fremhevet som svært positivt både for mor og barn.

6.5.3 Sammenligning med tall fra 2004

Antall kvinner som mente det var vanskelig å opprettholde kontakten med barna under soning har gått markant ned siden 2004 da JURK gjennomførte tilsvarende undersøkelse. Da oppgav 46,7 % av informantene at de syntes dette var vanskelig. En av grunnene til dette kan være at det i 2005 ble bygget en besøksleilighet på Bredtveit som i hovedsak skal tilkomme innsatte med barn.

6.5.4 Bemerkninger til besøksleiligheter

JURK finner at selv om tallene fra 2004 har bedret seg hva gjelder gjennomføringen av samvær med barn mens mor soner, er det fortsatt en stor del av de innsatte som mener besøksmulighetene ikke egner seg for barn. JURK bemerker at selv om det nå har kommet besøksleilighet på Bredtveit, er det flere fengsler som ikke har dette, for eksempel Ravneberget som er Norges nest største rene kvinnefengsel. Videre har JURK grunn til å tro at besøksleiligheten på Bredtveit ikke benyttes i så stor grad den var beregnet å kunne benyttes. Dens plassering er veldig nær hovedporten til fengselet, og dersom mor og barn vil bruke utearealet, og porten tilfeldigvis åpnes, vil den innsatte lett kunne løpe ut. Fengselet trenger derfor ekstra bemanning når besøksleiligheten skal benyttet. På grunn av generell ressursmangel i kriminalomsorgen mistenker JURK at dette ikke blir prioritert, og at søknader om å benytte den unødig blir avslått.

6.5.5 Mange får ikke besøk av barna mens de soner

Det JURK synes var særdeles interessant med dette spørsmålet, var at hele 41,6 (15 kvinner) oppgav at de ikke hadde besøk av barnet i fengselet. Dette ble for halvparten begrunnet med at barnet bodde i utlandet eller at den geografiske avstanden mellom fengselet og hjemstedet var for stor på tross av at mor og barn befant seg i Norge. I den resterende halvparten oppgav nesten samtlige at grunnen til at barnet ikke kom på besøk var at kvinnen selv ikke ønsket at barnet skulle oppleve samvær med mor i et fengsel. Noen ganger skyltes dette tilbakemeldinger fra barnet, men i de fleste tilfellene oppgav kvinnene at de var de som ikke ville at barnet skulle se sin mor i fengsel. Flere av disse kvinnene hadde ikke fortalt barna sine at de var innsatt. Dette var særlig tilfelle dersom kvinnen hadde små barn eller satt på korte dommer. Det kan være flere grunner til dette, for eksempel dårlige tilbakemeldinger fra barnet

eller skamfølelse knyttet til det å være innsatt. Flere undersøkelser har fastslått at kvinnelige innsatte i større grad enn menn stigmatiseres, da en kan si at de er doble lovbrøyttere: de har brutt straffeloven, men også de sosiale og kjønnede normene kvinner er underlagt.^{vi} Det at kvinnelige innsatte i større grad enn menn stigmatiseres, kan forklare hvorfor noen av informantene ikke har ønsket å belaste sine barn med kunnskap om at mor er i fengsel.

Alle disse kvinnene hadde kontakt med barna via telefon. Særlig de som hadde flere enn ett barn, oppgav at de syntes telefontiden per uke var for kort.

6.6 Tilbakemeldinger fra barnet om samværet

6.6.1 Svarprosent

Svarprosenten på spørsmålet om hvilke tilbakemeldinger barnet gav vedrørende samvær var 70,3 % (26 av 37 kvinner) for de som hadde barn under 18 år. Dette kan forklares ved at det var et åpent spørsmål, og at mange informanter ikke svarer på slike spørsmål. Videre var det mange av informantene som hadde barn som oppgav at de ikke hadde samvær med barnet mens de sonet av ulike grunner. Til slutt kan det være at barnet ikke har fortalt mor hvordan det opplever samværet.

6.6.2 Påkjenning for barnet

16,2 % (6 av 37 kvinner) oppgav at tilbakemeldingene fra barnet var gode, og at det for barnet ikke opplevdes som særlig problematisk å ha mor i fengsel.

Tre innsatte eller 8,1 % (3 av 37 kvinner) oppgav at barnet var for lite å kunne gi tilbakemeldinger. Det samme antallet oppgav at barna ikke visste at mor var i fengsel.

Av informantene med barn under 18 år opplyste 35, % (ti av 37 kvinner) at det å ha mor i fengsel var en påkjenning for barnet. Dette er et høyt tall, noe som belyser hvor viktig det er å ta hensyn til barnas opplevelser når mor soner dom. En av informantene oppgav at barnet *"savner mamma, vil være her lengre under besøk"*. En annen skrev at barnet etter endt samvær var redd for at moren skulle bli sendt ut av landet, da faren til barnet for tre år siden hadde blitt utvist. Dette opplevdes som en stor påkjenning både for den innsatte, men ikke minst for barnet.

6.6.3 Sammenligning med tall fra 2004

Sammenlikner vi resultatene fra vår undersøkelse med 2004-undersøkelsen, ser vi at det er likheter. Det virker åpenbart at adskillelse fra en omsorgsperson nesten alltid vil oppleves som vanskelig for et barn. Kriminalomsorgen må derfor tenke nye alternativer til samvær enn besøk i fengselet. Bruk av frigang og overnatting er to tiltak som flere ganger er fremhevet som gode alternativer. Det er også nevnt flere ganger at ringetidene til barn bør utvides ytterligere. Videre er overnattingsmuligheter i besøksleilighet etterlyst.

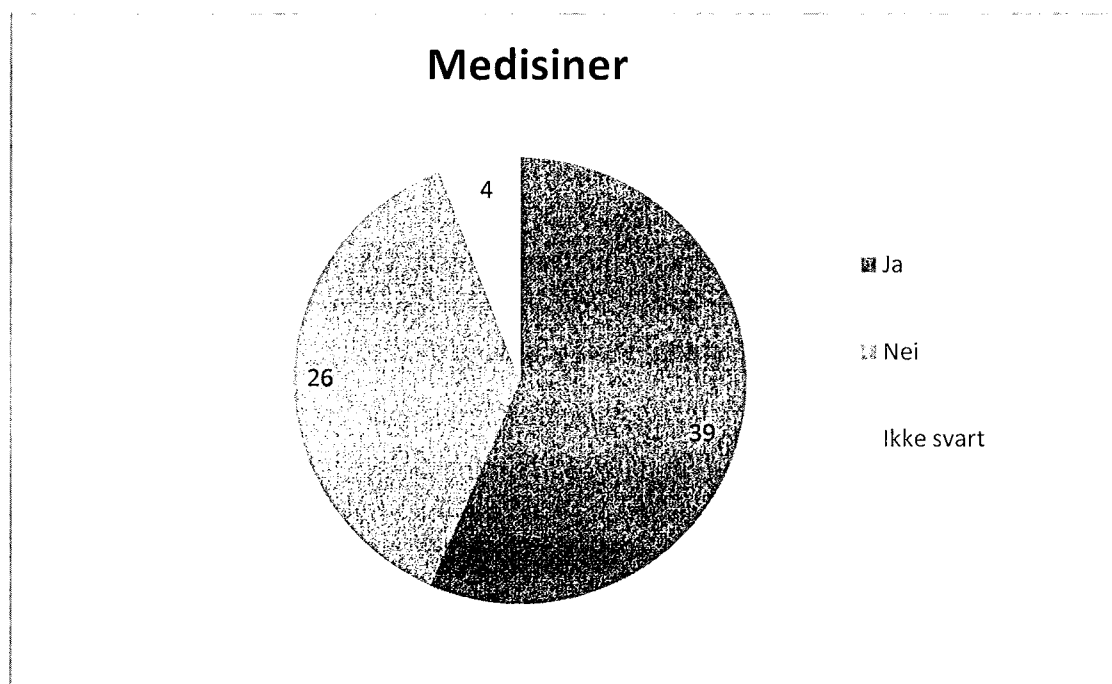
10. HELSE I FENGSEL

Kommunehelsetjenesteloven § 2-1 jf. § 1-3 nr. 1 bokstav e) fastslår at kommunene skal sørge for nødvendig helsehjelp til innsatte i de kommuner der det ligger anstalter under fengselsvesenet. Innsatte skal ha den samme tilgang på helsetjenester som andre. Dette fremgår blant annet av normalitetsprinsippet som slår fast at innsatte har de samme rettighetene innenfor som utenfor fengselets murer. Dette skal kun begrenses av sikkerhetsmessige grunner. Det skal imidlertid bemerkes at det finnes relativt mange slike begrensninger, for eksempel kontrolltiltak ved telefonering, og de ulike fengslene er gitt stort fritt skjønn når det gjelder utøvelsen av innsattes rettigheter.

10.1 Medisinering under soningen

Over halvparten av kvinnene, 57 % av informantene (39 kvinner), gikk på medisiner foreskrevet av lege før soningen ble påbegynt. Undersøkelsen gir ikke kunnskap om hva slags medisiner det er tale om. Det kan dreie seg om alt fra astma- eller diabetesmedisiner, til medisiner av psykiske plager. Konklusjonene som kan trekkes på dette punkt er derfor begrenset. Det er imidlertid grunn til å se nærmere på de innsattes fortsatte bruk av medisiner under soningen, og hvilke helsevirkninger dette medfører.

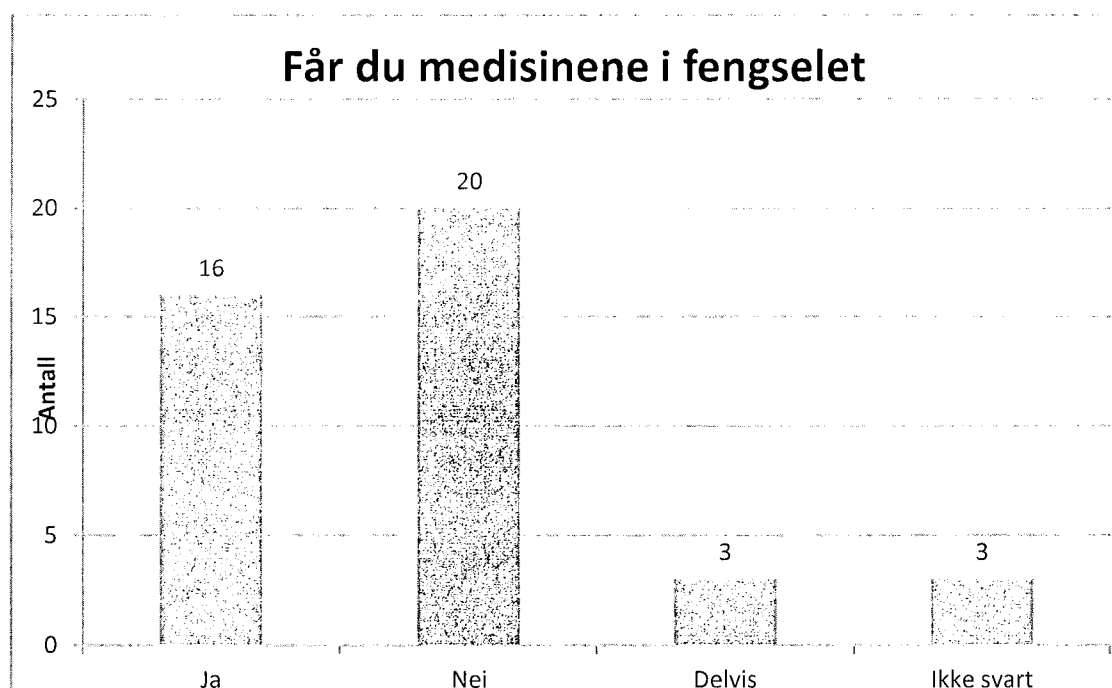
Fig. 26: Gikk du før soningens påbegynnelse på medisiner foreskrevet av lege?

10.2 *Bruk av medisiner under soning*

Rundt 44,4 % (16 av 36 kvinner) av de som brukte medisiner før soningen, fortsatte med den samme medisinen under soningen. 8,3 % (3 av 36 kvinner) oppgav at de fikk noen av medisinene, men ikke alle. Hele 55,6 % (20 av 36 kvinner) oppgav at de ikke fikk de samme medisinene mens de sonet.

Fig. 27: Hvis ja, får du foreskrevet de samme medisinene i fengselet?

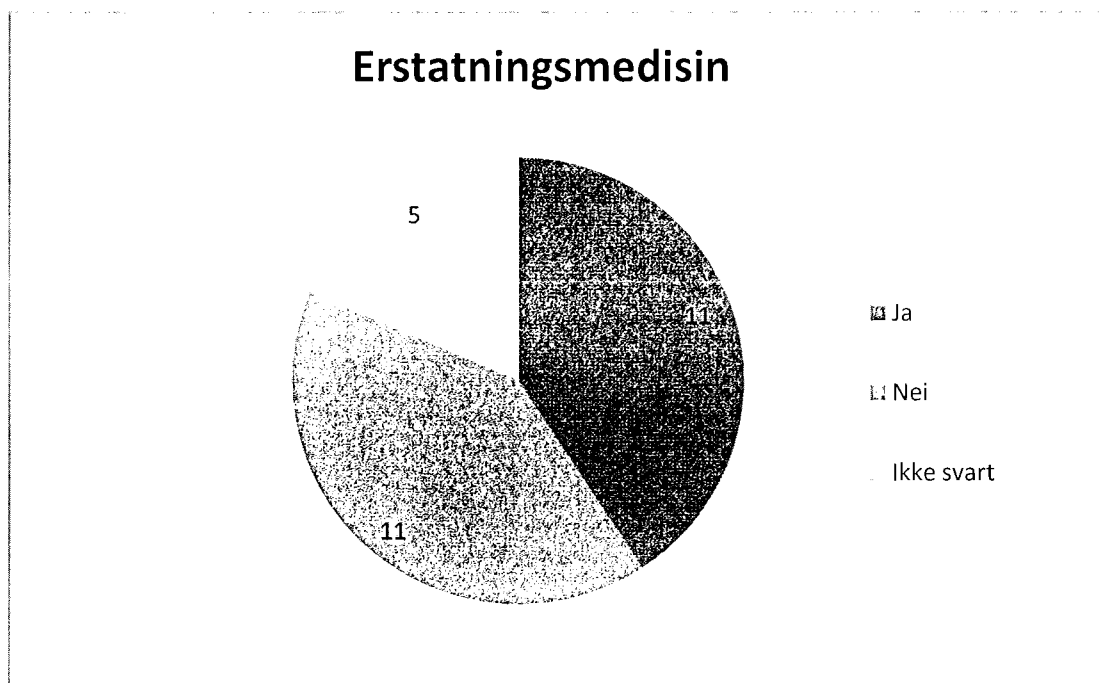

10.3 *Bruk av erstatningsmedisin under soning*

Av de som *ikke* fortsatte med den samme medisinen, oppga 40,7 % 11 kvinner at de heller ikke fikk en erstatningsmedisin. Undersøkelsen gir ikke grunnlag for å si noe nærmere om begrunnelsen for dette.

Av de som ikke fortsatte med den samme medisinen, var det også 11 kvinner som oppga at de *fikk* en erstatningsmedisin.

Fig. 28: Hvis nei, får du erstatningsmedisin?

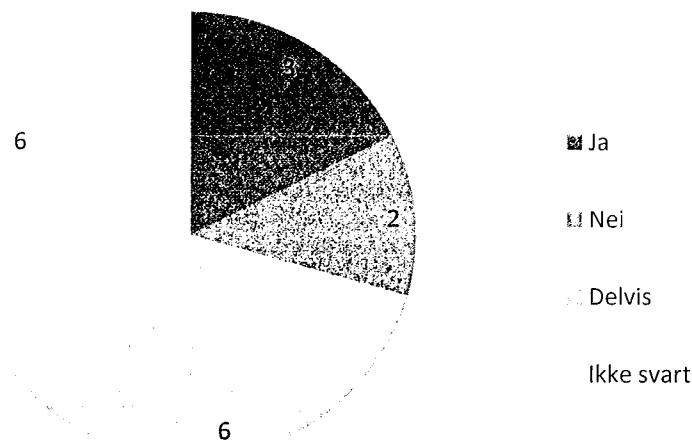
10.4 Virkningen av erstatningsmedisinen

Av de som fikk erstatningsmedisin, var det 3 kvinner som oppgav at erstatningsmedisinen virket tilfredsstillende. 2 kvinner oppgav at erstatningsmedisinen ikke virket, mens 6 kvinner oppgav at de virket delvis tilfredsstillende. Det må bemerkes at 6 ikke svarte på dette spørsmålet.

Det var tolv kvinner som utdypet hvordan erstatningsmedisinen påvirket dem. Kun en av kvinnene oppgav at erstatningsmedisinen ikke gjorde noe fra eller til på hvordan hun hadde det. Elleve oppgav at de ble negativt påvirket av erstatningsmedisinen. Det som gikk igjen av reaksjoner var angst, depresjon og søvnløshet.

Fig. 29: Hvis du får erstatningsmedisin, virker den tilfredsstillende?

Virker erstatningsmedisinen

10.5 Helsepersonell

10.5.1 Tilfredsstillende møte med helsepersonell

På spørsmål i JURKs undersøkelse om de innsatte fikk treffe den type helsepersonell de følte de trengte, når de trengte det, svarte 36 % (24 kvinner) ja. En av deltakerne i undersøkelsen uttalte i denne forbindelse at hun en dag *"fikk vondt i en tann, tannlege dagen etter."*

10.5.2 Manglende møte med helsepersonell

Hele 31 % av informantene (21 kvinner) oppgav at de ikke fikk treffe helsepersonell når de hadde behov for det. Blant de som svarte at de ikke fikk tilgang til helsepersonell, var begrunnelsene varierte. Enkelte opplevde at helsepersonellet ikke hadde tid til å møte dem eller at helsehjelpen på andre måter var mangelfull. En av kvinnene fortalte at: *"Legen skal ha deg fortest mulig ut, maks 5 min"*. En annen uttrykte blant annet: *"legen tar oss ikke alvorlig"*. Flere innsatte støttet denne uttalelsen. Det ble blant annet uttrykt at helsepersonellet noen ganger beskyldte de innsatte for å simulere de sykdommene de beskrev. En tredje fortalte at hun led av depresjon, men kun fikk beskrevet medisiner uten terapibehandling ved siden av. Dette var fordi hun ikke fikk tilgang til psykolog i fengselet. Mangel på psykologer i fengsel var noe flere av informantene nevnte.

Mange av informantene trakk frem at lang ventetid var en annen hindring. En av de innsatte JURK møtte oppgav at legetimen hun hadde fått i fengselet var på et tidspunkt etter at hun skulle bli løslatt. En annen oppgav at hun hadde ventet i over to måneder på å få treffe lege.

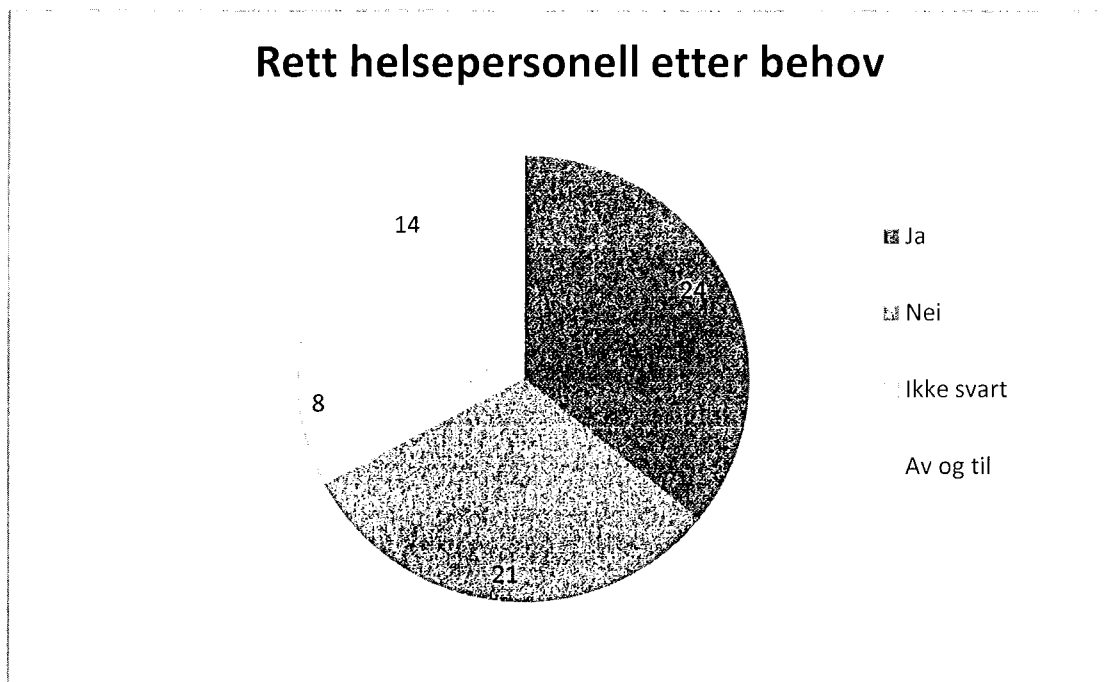
10.5.3 JURKs erfaringer og bemerkninger

Dette stemmer også overens med JURKs erfaringer fra vår oppsøkende virksomhet i fengsler. I 2010 skrev vi, som et resultat av manglende psykologtilbud i et fengsel, en klage til den aktuelle fylkeskommunen. Det ble i etterkant åpnet tilsynssak mot fengselet på grunn av denne klagen. Resultatet fra undersøkelsen kan på dette punktet tyde på at mangel på psykologbehandling er et problem i flere norske fengsler.

JURK ser det som svært alvorlig at helsetilbudet for innsatte ikke fungerer tilfredsstillende. Innsatte skal ha de samme helserettigheter som andre, og til den grad det er behov for spesialistbehandling, kan ikke økonomiske hensyn medføre at tilbudet blir dårligere.

10.5.4 Oversikt

Fig. 30: Får du treffe den type helsepersonell du føler du trenger når du har behov for det?

10.6 Informasjon om rettigheter i forhold til helse i fengslet

10.6.1 De som har fått slik informasjon

Av informantene var det 21,7 % (15 kvinner) som svarte at de hadde fått informasjon om sine rettigheter i forhold til helse i fengsel. JURK bemerker at dette er et meget lavt antall.

10.6.2 De som ikke har fått slik informasjon

Det var 55,1 % (38 kvinner) som svarte at de ikke hadde fått helseinformasjon, mens 14,5 % (10 kvinner) oppga at de kun delvis hadde fått informasjon om sine helserettigheter. Hva som

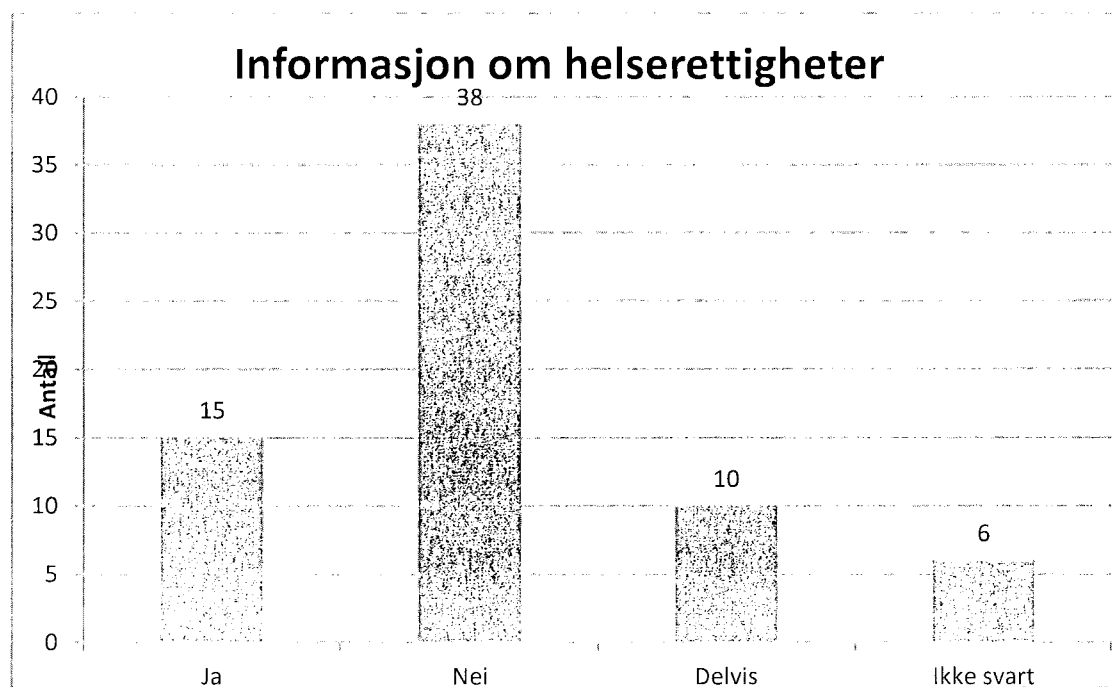
er begrunnelsen for dette, er uvisst. En stor del av informasjonen de innsatte får, kommer fra medinnsatte. Dette kan skape problemer for utenlandske innsatte som ikke behersker det språk andre medinnsatte snakker. Videre er det nærliggende å tro at den informasjonen som går fra innsatt til innsatt ikke alltid er korrekt.

10.6.5 Hvorfor helseinformasjon er viktig for kvinnelige innsatte

Flere undersøkelser har gjentatte ganger vist at kvinnelige innsatte ofte sliter med et sammensatt sykdomsbilde. St.meld. 37 (2007-2008) fremhever at mange kvinnelige innsatte sliter med fysiske og psykiske lidelser. Amundsen (2008/2009) konkluderer med at kvinnelige innsatte ofte har et så sammensatt sykdomsbilde at det ikke vil være tilfredsstillende å bare legge til rette for individuell oppfølging under soningsforholdet. Amundsen fant også at få av kvinnene oppsøkte hjelp for å få bukt med disse problemene. Dette viser at det er svært viktig for kriminalomsorgen å gi kvinnelige innsatte informasjon om deres helserettigheter da denne gruppen ofte sliter med et spesielt utfordrende sykdomsbilde.

10.6.4 Oversikt

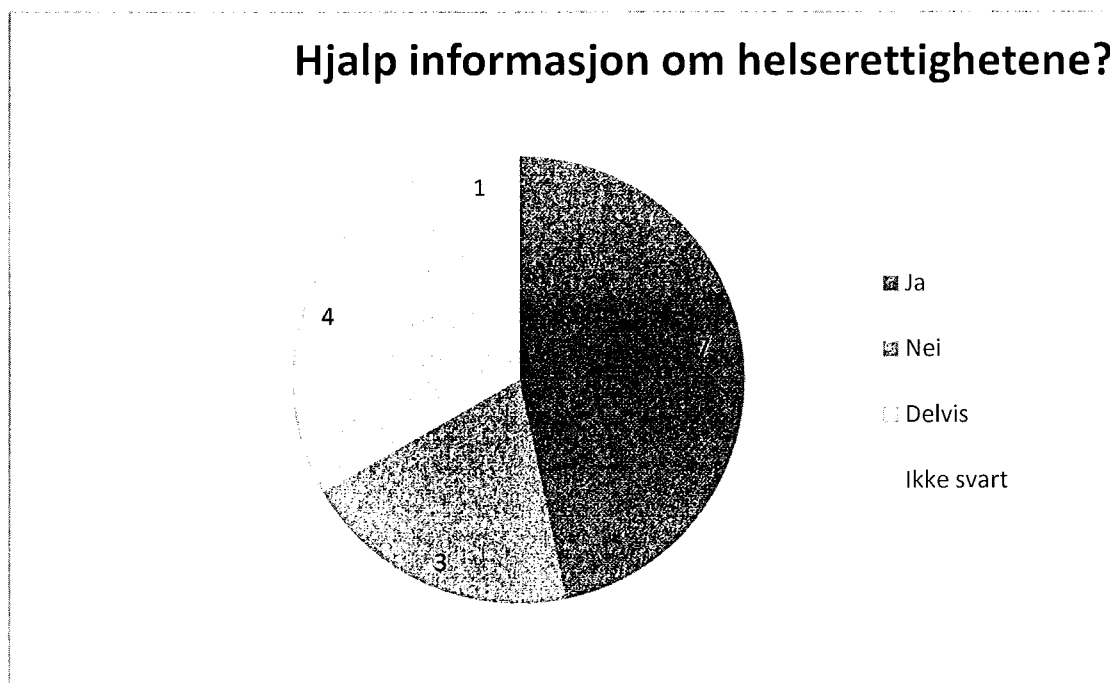
Figur 31: Har du fått informasjon om dine rettigheter i forhold til helse i fengslet?

10.7 Vurdering av den helseinformasjonen som ble gitt

Av de som opplyste at de hadde fått informasjon om helserettigheter, svarte 47 % (sju kvinner) at informasjonen hadde vært nyttig og hadde hjulpet dem. 20 % av informantene (tre kvinner) oppgav at informasjonen ikke hjalp dem, mens 27 % oppgav at informasjonen kun hadde hjulpet delvis.

Fig. 32: *Hjalp informasjonen deg?*

ⁱ Staffegjennomføringsloven § 31 fjerde ledd.

ⁱⁱ Straffegjennomføringsloven § 31 syvende ledd.

ⁱⁱⁱ Rundskriv om bruk av besøksleiligheten foreligger ikke.

^{iv} Juss-Buss 2003:74, jf. <http://www.redcross.no/article.asp?articleID=10210&oppslag=>. Den som sitter i fengsel og vil ha mer informasjon om Norges Røde Kors Besøktjeneste, kan gi beskjed til presten, fengselsledelsen eller det øvrige personellet i fengselet.

^v Utredning av 1994:57.

^{vi} Dobash Russel P., Dobash, Emerson and Gutteridge, Sue (1986): "The Imprisonment of Women", Oxford, Blackwell.

Koch, Ida (1988): "Kvinder i fængsel" i: Kvinneres skyld: en nordisk antologi i kriminologi. Cecilie Høugård og Annika Snare (red). Oslo: Institutt for kriminologi og strafferett. KS-serien nr. 2.

Brown, Beverly (1990): "Reassessing the critique of biologism" i *Feminist Perspectives in Criminology*. Loraine Gelstrophe & Allison Morris (red.) Philadelphia: Open University Press.

Vegheim, Berit (1997): Kvinneres møte med straffeapparatet" Institutt for kriminologi og strafferett. K-serien nr. 1-95.